

การออกแบบและสร้างระบบการเก็บรักษาผลิตผลเกษตรในสภาพควบคุมบรรยากาศสำหรับร้านค้าปลีก Design and Construction of Controlled Atmosphere Storage System of Agriculture Produce for Retailers

วรินธร พูลศรี¹Warinthorn Poonsri¹

Abstract

The main objective of this research was to design and construct a controlled atmosphere storage system of agricultural produce for retailers. The research was separated into two parts. The first part, dealt with designing and constructing a controlled atmosphere storage system by adding nitrogen gas and/or carbon dioxide gas from pressurized cylinders into a 40x40x60 cm acrylic containers to decrease oxygen concentration or increase carbon dioxide concentration. The second part involved a study on the effect of controlled atmosphere storage on agricultural produce. Cut roses cv. Dallas were used to test the system. Normal atmosphere (21%O₂: 0.03%CO₂) storage was served as a control. All treatments were kept at 2°C and 95-98% relative humidity. The results revealed that the storage life of cut roses stored in the controlled atmosphere (2% O₂ plus 4% CO₂) was 50 days. However, the storage life of those stored in the normal atmosphere was 7 days. In addition, the quality of cut roses stored in the controlled atmosphere was significantly better than those stored in the normal atmosphere, in terms of storage life, fresh weight and anthocyanin content.

Keywords: controlled atmosphere, storage, rose

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการออกแบบและสร้างระบบการเก็บรักษาผลิตผลเกษตรในสภาพควบคุมบรรยากาศสำหรับร้านค้าปลีก โดยแบ่งงานออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก การออกแบบและสร้างระบบควบคุมสภาพบรรยากาศ โดยใช้แก๊สไนโตรเจนและ/หรือแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์จากถังโดยตรงเพื่อลดระดับความเข้มข้นของออกซิเจน และ/หรือเพิ่มระดับความเข้มข้นของแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ในตู้ที่ใช้เก็บรักษาผลิตผลเกษตรที่ทำจากแผ่นพลาสติกอะคริลิกใส ขนาดกว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร และส่วนที่สอง ทดสอบระบบควบคุมบรรยากาศเพื่อศึกษาผลของการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศต่อคุณภาพของผลิตผลเกษตร โดยเลือกใช้ดอกกุหลาบตัดดอกสีแดงพันธุ์ Dallas เปรียบเทียบกับการเก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ (ออกซิเจน 21 เปอร์เซ็นต์ : คาร์บอนไดออกไซด์ 0.03 เปอร์เซ็นต์) โดยทุกกรรมวิธีเก็บรักษาที่อุณหภูมิ 2 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์ 95-98% ผลการทดสอบพบว่า การเก็บรักษาดอกกุหลาบ ในสภาพควบคุมบรรยากาศที่มีความเข้มข้นของออกซิเจน 2 เปอร์เซ็นต์ คาร์บอนไดออกไซด์ 4 เปอร์เซ็นต์ มีอายุการเก็บรักษา 50 วัน ส่วนดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ มีอายุการเก็บรักษา 7 วัน นอกจากนี้พบว่า ภายหลังจากการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ ดอกกุหลาบยังคงมีคุณภาพด้านต่างๆ ได้แก่ อายุการเก็บรักษา เปอร์เซ็นต์น้ำหนักสด และปริมาณแอนโทไซยานิน ดีกว่าดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ควบคุมสภาพบรรยากาศ, การเก็บรักษา, ดอกกุหลาบ

คำนำ

ผลิตผลเกษตรมีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะใช้บริโภคภายในประเทศแล้ว ยังมีการส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีกด้วย แต่ปัญหาที่สำคัญของผลิตผลภายหลังจากการเก็บเกี่ยว คือ มีอายุการเก็บรักษาและอายุการวางจำหน่ายสั้น เกิดการเน่าเสียได้ง่าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งในด้านคุณภาพและด้านปริมาณ ส่งผลเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมาก การเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ (controlled atmosphere storage) ร่วมกับการใช้อุณหภูมิต่ำ (low temperature) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในผลิตผลหลายชนิด มีหลักการคือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของบรรยากาศที่อยู่รอบๆ ผลิตผลด้วยการลดระดับความเข้มข้นของแก๊สออกซิเจน และ/หรือเพิ่ม

¹ สาขาวิชาวิศวกรรมแปรรูปผลิตผลเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

¹ Department of Agricultural products processing engineering, Faculty of Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology, Prathumthani, 12110

ระดับความเข้มข้นของแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ให้สูงขึ้น แล้วควบคุมสัดส่วนของปริมาณแก๊สดังกล่าวให้คงที่ตลอดระยะเวลาของการเก็บรักษา ซึ่งจะทำให้สามารถยืดอายุการเก็บรักษาผลิตผลหลังการเก็บเกี่ยวให้อยู่ในสภาพดีได้นานกว่าหรือมีคุณภาพดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการเก็บรักษาในสภาพปกติที่ระดับอุณหภูมิและระยะเวลาเท่ากัน (Yahia and Singh, 2009) ประเทศไทยเริ่มมีการนำเอาวิธีการดังกล่าวมาทำการวิจัยและทดลองใช้กันบ้างแล้ว แต่ยังมีขาดข้อมูลที่ชัดเจนและเหมาะสมสำหรับผลิตผลในประเทศไทย โดยเฉพาะกับผลิตผลที่มีความสำคัญของประเทศ ซึ่งมีปริมาณการส่งออกที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากความต้องการของตลาดภายนอกประเทศเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งต้นทุนของวิธีการดังกล่าวค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องนำเข้าอุปกรณ์จากต่างประเทศ ทำให้ไม่คุ้มกับการลงทุนในภาคธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง ดังนั้นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้คือเพื่อออกแบบและสร้างระบบการเก็บรักษาแบบควบคุมสภาพบรรยากาศ ซึ่งทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิต อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อการนำมาปรับใช้ได้จริงต่อไปในอนาคต

อุปกรณ์และวิธีการ

ขั้นตอนที่ 1 ออกแบบและสร้างระบบการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ

1. การออกแบบระบบควบคุมสภาพบรรยากาศนี้ได้นำเอาระบบของการควบคุมบรรยากาศที่ใช้ในโตรเจนและ/หรือคาร์บอนไดออกไซด์เพื่อลดระดับความเข้มข้นของออกซิเจน และ/หรือเพิ่มระดับความเข้มข้นของคาร์บอนไดออกไซด์ โดยระบบดังกล่าวแบ่งการทำงานเป็น 3 ส่วนหลัก คือ 1. ส่วนที่ทำหน้าที่ที่ตรวจระดับความเข้มข้นของออกซิเจนและคาร์บอนไดออกไซด์รวมทั้งควบคุมการปิด-เปิดวาล์วไฟฟ้า ให้ง่ายออกซิเจนและคาร์บอนไดออกไซด์จากถังพักให้แก่ตู้เก็บรักษา 2. ส่วนที่ทำหน้าที่ควบคุมและประมวลผลการทำงานของส่วนที่ 1 ให้ทำงานตามคำสั่งข้อมูลของการปรับสภาพบรรยากาศและทำหน้าที่แจ้งเตือนเมื่อระดับของแก๊สบางชนิดในตู้เก็บรักษาสูงเกินไป 3. แหล่งของแก๊สที่ใช้ปรับสภาพบรรยากาศคือ ใช้ออกซิเจนจากอากาศปกติซึ่งมีระดับความเข้มข้นประมาณ 21 เปอร์เซ็นต์ ใช้คาร์บอนไดออกไซด์จากถังบรรจุ ซึ่งมีความบริสุทธิ์ประมาณ 98 เปอร์เซ็นต์ และใช้ในโตรเจนจากถังบรรจุ ซึ่งมีความบริสุทธิ์ประมาณ 99 เปอร์เซ็นต์

2. สร้างตู้ที่ใช้ในการเก็บรักษาผลิตผล ตู้ควบคุมบรรยากาศนี้ได้ออกแบบขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานในห้องเย็นแบบตู้แช่ ซึ่งใช้ควบคุมอุณหภูมิในการเก็บรักษา ตัวตู้ทำจากแผ่นพลาสติกอะคริลิกที่มีความหนาประมาณ 10 มิลลิเมตรนำมาตัดเป็นแผ่นและประกบยึดติดด้วยกาว แล้วอุดรอยประระหว่างแผ่นพลาสติกเพื่อป้องกันการรั่วซึมของก๊าซ ตัวตู้มีขนาดกว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร ด้านหน้าของตู้สามารถเปิดออกได้ เพื่อให้นำผลิตผลเข้า-ออกจากตู้ ด้านหลังของตู้เจาะช่องใส่ข้อต่อที่มีรูขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5 มิลลิเมตร จำนวน 4 ช่อง เพื่อใช้เป็นช่องเติมออกซิเจนและคาร์บอนไดออกไซด์อย่างละ 1 ช่อง ช่องเติมไนโตรเจนเพื่อลดความเข้มข้นของออกซิเจนและคาร์บอนไดออกไซด์ จำนวน 1 ช่อง และช่องสำหรับถ่ายเทแก๊สออกจากตู้ 1 ช่อง โดยนำตัวตู้ที่ประกอบเสร็จไปตั้งไว้ในห้องเย็นเพื่อรอการเก็บรักษาผลิตผลต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ทดสอบระบบการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ และศึกษาคุณภาพของผลิตผลที่เก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ

นำดอกกุหลาบสีแดง พันธุ์ Dallas ที่ตัดในตอนเช้าโดยใช้ดอกกุหลาบที่มีอายุการเก็บเกี่ยวในคราวเดียวกัน ขนาดและคุณภาพใกล้เคียงกัน บรรจุลงในตู้เก็บรักษาผลิตผล แล้วปรับความเข้มข้นของคาร์บอนไดออกไซด์ 4 เปอร์เซ็นต์ และออกซิเจน 2 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นความเข้มข้นที่เหมาะสมสำหรับดอกกุหลาบจากงานวิจัยก่อนหน้า (วรินทร์ และคณะ, 2552) เปรียบเทียบกับการเก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ โดยทุกกรรมวิธีนำไปเก็บรักษาร่วมกับอุณหภูมิ 2 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 95-98 % หลังจากนั้นสุ่มผลิตผลออกมาตรวจสอบอายุการเก็บรักษา เปอร์เซ็นต์น้ำหนักสด และปริมาณแอนโทไซยานินทุก ๆ 10 วัน

ผล

ขั้นตอนที่ 1 ออกแบบและสร้างระบบการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ

ระบบการเก็บรักษาผลิตผลเกษตรในสภาพควบคุมบรรยากาศในครั้งนี้ได้นำเอาระบบการควบคุมบรรยากาศที่ใช้สำหรับเก็บรักษาผลไม้ ซึ่งใช้ในโตรเจนและ/หรือคาร์บอนไดออกไซด์จากถังโดยตรง เพื่อลดระดับความเข้มข้นของออกซิเจนและ/หรือเพิ่มระดับความเข้มข้นของคาร์บอนไดออกไซด์

Figure 1 Controlled atmosphere storage system of agricultural produce for retailers

ขั้นตอนที่ 2 ทดสอบระบบการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ และศึกษาคุณภาพของผลผลิตที่เก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ

จากการทดสอบครั้งนี้ได้ระดับความเข้มข้นของปริมาณแก๊สที่ใช้เก็บรักษาดอกกุหลาบสีแดงพันธุ์ Dallas ในสภาพควบคุมบรรยากาศ ที่มีปริมาณออกซิเจน 2 เปอร์เซ็นต์ คาร์บอนไดออกไซด์ 4 เปอร์เซ็นต์ และได้เปรียบเทียบคุณภาพกับดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ โดยทุกกรรมวิธีเก็บรักษาร่วมกับอุณหภูมิ 2 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 95-98% พบว่า ดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศมีอายุการเก็บรักษา 50 วัน ในขณะที่ดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกตินั้นมีอายุการเก็บรักษาได้เพียง 7 วัน ส่วนเปอร์เซ็นต์น้ำหนักสด และปริมาณแอนโทไซยานินของดอกกุหลาบในสภาพควบคุมบรรยากาศยังคงดีกว่าดอกกุหลาบในสภาพบรรยากาศปกติอย่างชัดเจน

Figure 2 Cut roses cv. Dallas after storage for 50 days in a normal atmosphere (left) and a controlled atmosphere (right)

วิจารณ์ผล

ดอกกุหลาบในสภาพควบคุมบรรยากาศยังคงดีกว่าดอกกุหลาบในสภาพบรรยากาศปกติอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นผลเนื่องจากระดับความเข้มข้นของแก๊สในบรรยากาศ คือ การลดปริมาณออกซิเจนต่ำลงและเพิ่มปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ให้สูงขึ้น มีผลทำให้อัตราการหายใจของดอกกุหลาบนั้นลดลง กระบวนการเมแทบอลิซึมภายในเซลล์เกิดช้าลง และส่งผลให้ลดอัตราการใช้คาร์โบไฮเดรตและสารอาหารอื่นๆ ที่สะสมในเนื้อเยื่อ ทำให้ดอกกุหลาบยังคงมีเปอร์เซ็นต์น้ำหนักสดมากกว่าดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ (นิธิยา และดนัย, 2556) รวมทั้งยังมีผลยับยั้งการสังเคราะห์และการทำงานของเอทิลีน จึงช่วยชะลอการเสื่อมสภาพได้ดีกว่า นอกจากนี้ ยังพบว่า ดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศนั้นยังคงมีปริมาณแอนโทไซยานินมากกว่าดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ ทั้งนี้ เนื่องจากการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศนั้นมีการลดปริมาณออกซิเจนลง ซึ่งในสภาพออกซิเจนต่ำสามารถชะลอกระบวนการเมแทบอลิซึมต่างๆ เช่น การสลายตัวของโปรตีนภายในเซลล์ของกลีบดอก เกิดเป็นแอมโมเนียที่มีสภาพเป็นด่าง ซึ่งแอนโทไซยานินที่ให้สีแดงในดอกกุหลาบจะคงที่ในสภาพที่เป็นกรด จึงทำให้ดอกกุหลาบคงสภาพสีแดงไว้ได้นานกว่า และชะลอการเปลี่ยนสีของกลีบดอกให้เกิดขึ้นช้ากว่าดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติ (วรินทร์ และคณะ, 2552)

สรุป

จากการออกแบบและสร้างระบบการเก็บรักษาผลผลิตเกษตรในสภาพควบคุมบรรยากาศสำหรับร้านค้าปลีก โดยการทดสอบบรรยากาศที่มีความเข้มข้นของออกซิเจน 2 เปอร์เซ็นต์ คาร์บอนไดออกไซด์ 4 เปอร์เซ็นต์ สามารถทำให้กุหลาบตัดดอกสีแดงพันธุ์ Dallas มีอายุการเก็บรักษานาน 50 วัน ส่วนดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติมีอายุการเก็บรักษา 7 วัน นอกจากนี้ยังพบว่าภายหลังการเก็บรักษาในสภาพควบคุมบรรยากาศ ดอกกุหลาบยังคงมีคุณภาพด้านต่างๆ ได้แก่ เปอร์เซ็นต์น้ำหนักสด และปริมาณแอนโทไซยานิน ดีกว่าดอกกุหลาบที่เก็บรักษาในสภาพบรรยากาศปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำขอขอบคุณ

ขอขอบคุณสภาวิจัยแห่งชาติสำหรับทุนสนับสนุนในการทำวิจัย และภาควิชาวิศวกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สำหรับการเอื้อเฟื้อสถานที่และอุปกรณ์ในการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- นิธิยา รัตนานนท์ และดนัย บุญยเกียรติ. 2556. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวดอกไม้. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ. 268 น.
- วรินทร์ ยิ้มย่อง, อภิญญา ชละอม, วงเดือน ไชยชนะนิตย์ และศิริกุล ชิบเซ. 2552. การศึกษาการเก็บรักษาดอกกุหลาบในสภาพควบคุมบรรยากาศ. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร 40(3): 578-580.
- Yahia, E. M. and S. P. Singh. 2009. Tropical fruits. pp. 397-432. In: E.M. Yahia (ed.). Modified and Controlled Atmosphere for Storage, Transportation, and Packaging of Horticultural Commodities. CRC Press, Boca Raton, Florida.